herpy

LEGUANER

## Giant horned lizard

# *Phrynosoma asio*

*Phrynosoma asio* er den største og mest slanke af hornfirbenene. Den lever i de tørre skove langs Stillehavet i det sydlige Mexico, bliver op til 12 cm fra snude til kloak og har en længere hale og en mere øglelignende krop end sine nordlige slægtninge. Den er dagaktiv, æder mange slags insekter og holder en lang hvileperiode i tørtiden.

Familie: Phrynosomatidae  Tidligere navn: *Phrynosoma spinimentum*

## SPECIFIKATIONER

### DYRET

| | |
|---|---|
| Voksenstørrelse | **10-12 cm**<br>snude-kloak-længde |
| Levetid | **7-13 år** |
| Aktiv | **Dag** |
| Levevis | **Jordboende og gravende** |
| Biotop | **Halvørken og tørskov** |
| Sværhedsgrad | **Erfaren** |

### PASNING

| | |
|---|---|
| Min. terrarie | **120 × 60 × 50 cm**<br>L × B × H til 1 voksent dyr |
| Temperatur, dag | **27-30 °C** |
| Hotspot | **38-42 °C** |
| Temperatur, nat | **18-22 °C** |
| Luftfugtighed | **30-60 %** |
| Vand | **Ingen vandskål** |
| UVB | **Nødvendig**<br>Ferguson-zone 3 |
| Vinterhvile | **18-20 °C**<br>20-26 uger |
| Kost | **Insekter** |
| Holdes | **Enkeltvis eller parvis** |

### AVL

| | |
|---|---|
| Formering | **Æglæggende** |
| Kuldstørrelse | **13-16 æg** |
| Kuld pr. år | **1** |
| Inkubation | **77-84 dage**<br>ved 30-32 °C |

### BESKYTTELSE OG PAPIRER

| | |
|---|---|
| CITES | **Appendiks II** |
| EU-bilag | **Bilag B** |
| IUCN | **Ikke truet (LC)** |

Slægten *Phrynosoma* står på CITES liste II (siden 23.2.2023) og i EU's bilag B. Handel over EU's grænse kræver CITES-papirer, og dyrets lovlige oprindelse skal kunne dokumenteres, så få papirer med ved køb. CITES-tilladelser og -certifikater udstedes i Danmark af Styrelsen for Grøn Arealomlægning og Vandmiljø. Arten står ikke på den danske liste over dyr, som private ikke må holde (bekendtgørelse nr. 1261 af 17.11.2015), og ikke på EU's liste over invasive arter.

## Om arten

*Phrynosoma asio* er den største art i slægten og samtidig den mest slanke. Den ligner derfor mindre en tudse med horn end de fleste andre hornfirben og mere en almindelig, kraftig øgle med tornede skæl. Artsnavnet kommer af latin og betyder hornugle.

På baghovedet sidder to vidt adskilte, store horn, og lige så lange horn sidder over øjnene og ved tindingerne. At hornene over øjnene er næsten lige så lange som hornene i nakken adskiller arten fra alle andre hornfirben. Langs hver side af bugen løber en enkelt række tornede skæl. Bugskællene er kølede og har utydelige grå pletter. Halen er forholdsvis lang: mindst halvt så lang som kroppen. Hornene på hovedet har en kerne af knogle, mens tornene på ryg og sider er ombyggede skæl.

Fra snude til kloak bliver arten op til omkring 12 cm, og med hale kan den nå 15-20 cm. Vægten er ikke dokumenteret. Arten lægger æg.

Arten forsvarer sig først og fremmest med camouflage: et halvt nedgravet dyr er næsten umuligt at få øje på. Tornene er så skarpe, at de let stikker hul på huden, hvis man tager uforsigtigt fat. Hvordan den ellers forsvarer sig, er ikke dokumenteret.

I modsætning til de fleste hornfirben er *P. asio* ikke afhængig af myrer. Den æder villigt mange slags insekter, især græshopper og fårekyllinger. Myrer tages også, men udgør kun en lille del af føden målt i vægt. Det gør arten lettere at fodre end slægtens myrespecialister.

Læs mere: Foderdyr: hold og avl

## Udbredelse og levested

*Phrynosoma asio* lever på Stillehavssiden af det sydlige Mexico. Den er kendt fra delstaterne Jalisco, Colima, Michoacán, Guerrero, Morelos, Oaxaca og Chiapas. Typelokaliteten ligger ved byen Colima. Arten er også nævnt fra Guatemala, men der er ingen sikre fund derfra.

Arten er den eneste større hornfirben i denne tropiske del af slægtens udbredelse. De øvrige arter lever længere mod nord, i USA og det nordlige og centrale Mexico.

> **Oprindelig udbredelse:** Mexico.

### LEVESTED

*Phrynosoma asio* lever i halvtørt, bakket terræn med gruset jord og lys, tør skov. Den findes på solbeskinnede stier i skoven, i udtørrede bæklejer, i kanten af rydninger og på åbne pletter ved landsbyer.

Klimaet er varmt hele året og delt i to tydelige årstider. Regntiden varer fra juni til slutningen af september og giver omkring 1.000 mm regn. Resten af året, svarende til den europæiske vinter, er der udpræget tørt: det regner sjældent, vandløbene bliver små, og alt bliver støvet. Dyr fra højere liggende egne oplever større forskelle mellem dag og nat end dyr fra kysten.

Arten er dagaktiv og fuldt aktiv fra april til slutningen af september. Når regnen holder op, trækker den sig tilbage i skjul og holder en hvileperiode på fem til seks måneder, hvor den kun sjældent ligger i solen. Om natten graver den sig halvt ned i bunden. Den kan ikke forsvinde helt i sandet som de mindre ørkenarter.

## Pasning

### TERRARIET

Der findes kun lidt viden om pasningen af *Phrynosoma asio*, men voksne dyr er forholdsvis lette at holde, fordi de æder almindelige foderdyr. Temperatur og lys bygger på *Phrynosoma cornutum*, som er bedre kendt i fangenskab. *Sceloporus undulatus* og *Sceloporus occidentalis* fra samme familie har lignende krav til sol og varme.

Et voksent dyr skal have et terrarie på mindst 120 × 60 × 50 cm (længde × bredde × højde). Arten er større og mere slank end *P. cornutum* og løber mere, så gulvfladen er det vigtige. Om sommeren har dyrene stor glæde af et udendørs terrarie i fuld sol, når vejret er godt, med planter, der giver skygge.

Bunden skal være 8-10 cm blanding af sand og jord, gerne med lidt grus, så øglen kan grave sig halvt ned om natten og hunnen kan grave en æggegrube. Indret terrariet åbent og enkelt: flade sten og et par stykker træ som solpladser og udsigtspunkter, og flere skjul, også et køligt hjørne til hvileperioden. Sæt stenene fast, så de ikke skrider, når dyret graver. Terrariet skal have et tætsluttende låg og god ventilation.

### TEMPERATUR

Arten har brug for en solplads, hvor overfladen når 38-42 °C, målt med et infrarødt termometer. Resten af terrariet skal være 27-30 °C om dagen, så øglen selv kan vælge, hvor længe den vil ligge i varmen. Ved stor varme søger den skygge. Varmelampen skal styres af en termostat, og dyret må ikke kunne røre pæren. Om natten falder temperaturen til 18-22 °C. Dag-, sol- og nattemperaturen er lånt fra *P. cornutum*.

Fra september eller oktober holder voksne dyr en hvileperiode, som svarer til tørtiden i naturen. De holder op med at æde, selv om de er i godt huld, og trækker sig tilbage i et hjørne. Hold dem da ved omkring 19 °C i fem til seks måneder. De taber sig næsten ikke. Forsøg ikke at holde dem aktive med varme og fugt om vinteren, for hvileperioden er med til at sætte

parringen i gang. Dyrene bliver først rigtig aktive igen i april eller maj.

Unger tåler ikke store temperaturudsving og må ikke sættes udendørs i køligt vejr.

Læs mere: Varme og temperatur

### LUFTFUGTIGHED OG VAND

Arten kommer fra et klima med en våd sommer og en tør vinter, og pasningen skal følge den rytme. Luftfugtigheden er ikke dokumenteret; 30-60 % i den aktive periode er et skøn ud fra klimaet. Bunden må aldrig være våd, og terrariet skal tørre op mellem vandingerne.

I den aktive periode forstøves dyrene en til to gange om dagen med lunkent vand. Arten slikker dråber og drikker villigt dråber fra en pipette, når den holdes ved mundranden. I hvileperioden holdes terrariet tørt, og dyrene får vand en gang om ugen.

Læs mere: Luftfugtighed, forstøvning og ventilation

### LYS OG UVB

Arten er dagaktiv og har brug for kraftigt lys og UVB i den aktive periode. Brug et UVB-rør (Ferguson-zone 3, T5 HO 10-14 %) eller en kombineret UVB-metaldamplampe over solpladsen. Zonen er lånt fra *P. cornutum*. Mål UV-indekset i højde med dyrets ryg, og skift lyskilden efter producentens anvisning. Direkte sol i et udendørs terrarie om sommeren er godt for dyrene.

Hav lyset tændt omkring 12-14 timer om dagen i den aktive periode, styret af et tænd-sluk-ur. Under hvileperioden gives kortere dage og en ugentlig portion UVB. Der skal være et køligere, mere skyggefuldt sted at trække sig tilbage til. Om natten skal der være mørkt.

Læs mere: Lys og UVB

### FODER

Voksne *Phrynosoma asio* æder villigt og med stor appetit mange slags insekter. Giv især fårekyllinger, græshopper og løvgræshopper, og tilbyd myrer jævnligt. Myrerne fylder ikke meget i vægt, men de hører med til en sund kost for hornfirben. Myrer fra naturen må kun samles på pesticidfri steder.

Fodr voksne dyr dagligt i den aktive periode, og drys foderdyrene med kalk og jævnligt med et vitamin- og mineraltilskud. Giv foderdyrene næringsrigt foder i et døgn, før de gives. I september æder dyrene store mængder, inden de går i hvile. Under hvileperioden æder de ikke.

Ungerne skal have små foderdyr: små myrer, små fårekyllinger og nyklækkede græshopper. Vej dyrene regelmæssigt, så et vægttab opdages i tide.

Læs mere: Kalk, vitaminer og tilskud

### ADFÆRD OG HÅNDTERING

*Phrynosoma asio* er rolig og bevæger sig i korte stræk. Den falder i ét med underlaget og ligger ofte halvt nedgravet. Voksne dyr kan holdes parvis, men ungerne skal holdes for sig selv, for voksne dyr kan gribe og klemme ungerne ihjel.

Arten er ikke et dyr til håndtering. Tornene er skarpe og stikker let hul på huden, hvis man tager uforsigtigt fat. Lad nye dyr falde til i ro, og håndtér dem kun, når det er nødvendigt.

## Avl

### KØNSMODENHED OG KØNSBESTEMMELSE

Alderen ved kønsmodenhed er ikke dokumenteret for *Phrynosoma asio*, og det samme gælder sikre ydre kendetegn for køn. Hannen lysner tydeligt, når den er ophidset under parringen. Brug kun fuldvoksne dyr i godt huld til avl, og hold øje med hunnens vægt, når hun bærer æg.

### PARRING

Parringen kommer først efter hvileperioden, når dyrene har været aktive et par måneder, typisk midt i juni. Det svarer til tidspunktet i naturen, hvor regntiden har givet mange insekter. Arten parrer sig ikke kort efter vinterhvilen som mange andre hornfirben.

Hannen nærmer sig hunnen fra siden, slikker efter hende og bider sig fast i hendes nakkehorn. Hunnen ligger fladt, nikker og slår med halen. Parringen varer 10-15 minutter, og et par kan parre sig fire-fem gange i løbet af en uge. Et par kan gå sammen hele året.

Læs mere: Vinterhvile og årstider

### ÆGLÆGNING OG KULD

Hunnen lægger æg godt to måneder efter parringen, typisk sidst i august. Kuldet er på 13-16 æg, og hun lægger ét kuld om året. Tallene bygger på få kuld.

Hunnen graver en grube i en fugtig blanding af sand og jord eller tørv, lægger æggene og dækker dem til. Bagefter stamper hun jorden fast med forbenene i hurtige stød i op til to timer, så der ligger en flad, rund forhøjning på omkring 25 cm over reden. Giv hende et område med mindst 25 cm dyb, let fugtig sandjord. Uden et egnet sted kan hunnen holde æggene tilbage, og det kan blive livstruende.

### INKUBATION

Æggene klækker efter 77-84 dage ved 30-32 °C. Rug dem på let fugtigt sand eller vermiculit, og flyt dem forsigtigt uden at vende dem. Æg, der holdes for fugtigt og for køligt, skrumper, og fostrene dør. Hold derfor bunden kun let fugtig og temperaturen tættere på 32 °C end på 30 °C.

Ungerne klækker i november, svarende til starten af tørtiden i naturen, mens de voksne hviler.

### OPDRÆT AF UNGER

Nyklækkede unger er 4-5 cm lange med hale og vejer 1,6-2 g. De er ikke større end ungerne af langt mindre arter, og opdrættet er det sværeste ved arten. Ungerne skal holdes for sig selv, have små myrer, små fårekyllinger og andre små foderdyr dagligt, drysset med kalk, og stabil varme uden store udsving. Lungebetændelse efter kulde er en kendt dødsårsag.

Ungerne skifter ham første gang efter omkring 50 dage. En unge på fire måneder vejer 6-7 g.

## Sundhed og typiske fejl

De fleste sygdomme skyldes fejl i føden eller i opsætningen. De typiske problemer er:

- Afmagring og sult. Er føden ikke rigtig, taber øglen sig langsomt og dør. Det er den hyppigste årsag til tab, især hos dyr fra naturen.
- Kalkmangel og knogleskørhed (metabolisk knoglesygdom) ved for lidt UVB og kalk. Det giver bløde kæber, krumme ben og rystelser.
- Stress ved for lidt skjul eller for lidt ro.
- Indvoldsparasitter, især hos dyr fra naturen. Amøbeinfektion (*Entamoeba invadens*) er dødelig, mens springorm (oxyurer) i mindre mængder tåles. Få en afføringsprøve undersøgt, og tjek huden for mider.
- Lungebetændelse hos unger, der udsættes for kulde og store temperaturudsving.
- Hudskifteproblemer ved for tør luft.
- Forbrændinger fra ubeskyttede varmelamper.

Et sundt dyr er årvågent og har en fyldig krop. At et voksent dyr holder op med at æde i september og trækker sig tilbage, er den naturlige hvileperiode og ikke et tegn på sygdom. Vej dyret regelmæssigt, for et pludseligt vægttab er ofte det første tegn på sygdom. Søg en dyrlæge med erfaring i krybdyr, hvis dyret taber sig, ikke spiser, er slapt eller har hævelser i kæben.

Læs mere: Typiske sygdomme og tegn på sygdom

### Spørg altid dine kloge bekendte

Vejledningen er et godt sted at begynde, men den kan ikke erstatte erfaring. Dyr er forskellige, og meget af det vigtigste lærer man af dem, der har holdt arten i årevis. Tal med en avler, en erfaren holder eller en dyrlæge med forstand på krybdyr og padder, før du anskaffer dyret - og igen, hvis noget ser forkert ud.